

عنوان:

رقابت سیاسی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

استاد راهنما:

جناب دکتر عبدالوهاب فراتی

استاد مشاور:

جناب حجت الاسلام دکتر آل غفور

دانشجو:

قاسم جعفرزاده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده:

رقابت سیاسی ارزشی متعلق به انسان معاصر است که ریشه در تجربه تاریخی بشر دارد. جوامع بشری به تجربه تاریخی دریافتند که اداره امور اجتماعی و سیاسی از عهده فرد و یا گروه خاصی بیرون است و برای این منظور باید عرصه را برای کلیه صاحب نظران باز گذارد تا از طریق تضارب آراء و نقد آنها در جریان یک رقابت سالم، در نهایت سیاست صحیح شکل گیرد.

رقابت سیاسی یکی از مهم ترین شاخصه های مشارکت سیاسی همواره مورد دغدغه اندیشمندان حوزه سیاسی بوده است. از اصولی ترین سئوال در این حوزه چگونگی الگوی مطلوب رقابت سیاسی در عرصه مشارکت سیاسی است. مسئله مهم این است که الگوی مطلوب رقابت سیاسی در نظامی که بر پایه اسلام و آراء مردم استوار شده است چگونه باید باشد؟ در پژوهش حاضر تبیین الگویی نظری از اندیشه امام خمینی به عنوان فردی با ویژگی های خاص و منحصر به فرد مورد مذاقه و توجه قرار گرفته است. در این پژوهش پس از بررسی الزامات و الگوهای رقابت سیاسی، با محور قرار گرفتن بیانات امام در باب رقابت سیاسی بطور عام و پیام معروف به منشور برادری ایشان به طور خاص و تحلیل محتوایی آن، این تحلیل به دست آمد که امام خمینی معتقد به الگویی خاص از رقابت سیاسی در جامعه سیاسی بودند که می توان آن را در الگوی سیاست متعالیه امام نیز جا سازی نمود. امام معتقد است که رقابت سیاسی ای قابل پذیرش است که در چارچوب الگوی «وحدت در عین کثرت» صورت پذیرد. رقابت سیاسی در این الگو برخلاف الگوهای دولت های سکولار، مبتنی بر قواعد و مختصاتی است که باید در چارچوب اصولی چون اسلام، جمهوری، استقلال، آزادی، حفظ نظام و منافع مردم صورت گیرد.»

فهرست مطالب

9.....	مقدمه
	الف) بیان
9.....	مسئله.....
	ب) اهمیت موضوع و فایده آن
10.....
	ت) سابقه تحقیق و جنبه های جدید
11.....	پژوهش.....
	ث) اهداف
17.....	تحقیق.....
	ج) سئوالات (اصلی و فرعی)
17.....	تحقیق.....
	چ) فرضیه
17.....	تحقیق.....
	ح) چارچوب نظری تحقیق
18.....
	خ) پیش فرض های تحقیق
18.....
	د) روش انجام تحقیق
19.....

(ذ) سازماندهی تحقیق

19.....

فصل اول: رقابت سیاسی؛ مفاهیم و چارچوب های نظری

مقدمه

21.....

1. مفهوم مشارکت سیاسی

22.....

24..... 2. مفهوم رقابت سیاسی

گفتار اول: رقابت سیاسی در لغت و اصطلاح

1. رقابت سیاسی از لحاظ لغوی

26.....

2. رقابت سیاسی اصطلاحی

29.....

2-1. تحول تاریخی مفهوم رقابت سیاسی

29.....

2-2. بستر نظری رقابت سیاسی

35.....

2-2-1. تکثر سیاسی

35.....

2-2-2.

37..... آزادی

2-2-3. اقتدار

39.....

2-2-4. نهادمندی

40.....

2-2-5. فرهنگ رقابت

40.....

فصل دوم: رقابت سیاسی؛ الزامات و الگوها

مقدمه

43.....

گفتار اول: الزامات رقابت سیاسی

44.....

الف) وجود نهادهای رقابتی

44.....

1. کارویژه های احزاب سیاسی

46.....

2. وجود آزادی های سیاسی و مدنی

47.....

2-1. آزادی احزاب و گروه های سیاسی در جهت فعالیت سیاسی

47.....

2-2. آزادی بیان

48.....

2-3. احترام به حریم خصوصی و تامین آزادی های فردی

48.....

2-4. فرصت های برابر سیاسی - اجتماعی

48.....

3. انتخابات آزاد

49.....

ب) رسانه های مستقل و آزاد

51.....

54..... (ت) فرهنگ سیاسی مشارکتی

گفتار دوم: الگوهای رقابت سیاسی

55..... 1. انواع رقابت سیاسی

55..... 1-1 رقابت بر...

56..... 1-2 رقابت برای...

56..... 1-3 رقابت در...

2. رابطه الگوها و نهادهای رقابت سیاسی

57.....

2-1. نیروهای سیاسی رقیب

57.....

2-2. نهادهای رقابت سیاسی

58.....

3. الگوهای مختلف رقابت سیاسی

60.....

3-1. الگوهای تکثرگرا

60.....

3-2. الگوهای یکسان انگار

61.....

3-3. الگوهای تثبیت گرا

61.....

61..... 4. الگوهای تجویزی دال، هانتینگتون و پای

61..... 4-1. الگوی دال و رقابت سیاسی

4-2. الگوی هانتینگتون و رقابت سیاسی

63.....

4-3. الگوی پای و رقابت سیاسی

65.....

فصل سوم : مدل رقابت سیاسی در تفکر و عمل سیاسی امام خمینی ره

درآمد

69.....

1. نامه محمد علی انصاری به امام خمینی ره

72.....

2. پاسخ امام به نامه محمد علی انصاری

74.....

گفتار اول: منشور برادری؛ تحلیل محتوایی

1. اصول موضوعه امام در منشور برادری

77.....

1-1. رقابت سیاسی را پذیرفته و خواهان عبور حکومت اسلامی از تک حزبی بودن

77.....

1-2. همواره امام سعی می کردند رقابت های شدید را حمل بر اصول تفسیر نکنند

83.....

1-3. تداوم بر مناقشات را حسن می دانستند

86.....

1-4. اقتدارگرایی به معنای تک صدایی را مذموم می شمارد

87.....

2. الگوی پیشنهادی امام خمینی جهت رقابت

سیاسی..... 89

1-2. وحدت، اختلاف، اختلاف در عین وحدت

90.....

2-1-1. وحدت از منظر امام خمینی ره

91.....

2-1-2. اختلاف از منظر امام خمینی ره

94.....

2-1-3. وحدت در عین کثرت

95.....

گفتار دوم: ساختار درونی الگوی امام در رقابت سیاسی

108.....

1. اصول رقابت سیاسی در اندیشه امام خمینی

98.....

1-1. اسلام

99.....

1-2. جمهوری

100.....

1-3. استقلال

102.....

1-4. آزادی

104.....

106..... 1-5. حفظ نظام

1-6. منافع ملی

107.....

گفتار سوم: فروع رقابت سیاسی در اندیشه امام

108.....

109..... خلاصه و جمع بندی

111..... نتیجه

114..... منابع و ماخذ:

1. کتاب 114
2. روزنامه و مجلات 117
3. نرم افزار 117

مقدمه

طرح تفصیلی تحقیق

1. بیان مسئله
2. اهمیت موضوع و فایده آن
3. سابقه تحقیق و جنبه های جدید پژوهش
4. اهداف تحقیق
5. سوالات (اصلی و فرعی) تحقیق
6. فرضیه های تحقیق
7. چارچوب نظری تحقیق
8. پیش فرض های تحقیق
9. روش انجام تحقیق
10. سازمان دهی تحقیق

1- بیان مسأله :

انقلاب اسلامی و الزام تاریخی آن، آغازگر دورانی مهم و چه بسا مهم ترین پیچ تاریخی در زیست جامعه ما به شمار می رود. انقلابی که با شعار استقلال، آزادی و مردم سالاری دینی به رهبری انسانی فرهیخته محقق شد. مشارکت سیاسی به عنوان خواست عمومی و ضرورت زیست بشری عصر حاضر همواره مورد توجه امام خمینی به عنوان پایه گذار واقع بین انقلاب اسلامی بود به گونه ای که از همان بدو انقلاب، در تأسیس نهادهای حاکمیتی، توسط ایشان به طور جد و به صورت نهادینه مورد پیگیری واقع شده و در رویه های مهم سیاسی اجرا شده است. با این حال، گذر بر رخدادهای رقابت در عرصه مشارکت سیاسی حاکی از آن است که همچنان

رفتارهای سیاسی در جامعه ما با معضل عدم نهادینگی مواجه است، لذا به نظر می رسد برای کاهش هزینه این گونه رخدادهای، جامعه علمی نیازمند تبیین بیشتر ابعاد مشارکت سیاسی است.

رقابت سیاسی یکی از مهم ترین شاخصه های مشارکت سیاسی همواره مورد دغدغه اندیش مندان حوزه سیاسی بوده است. از اصولی ترین سئوال در این حوزه چگونگی الگوی مطلوب رقابت سیاسی در عرصه مشارکت سیاسی است. مسئله مهم این است که الگوی مطلوب رقابت سیاسی در نظامی که بر پایه اسلام و آراء مردم استوار شده است چگونه باید باشد؟ آیا الگوهای معمول که عموماً براساس ایدئولوژی های لیبرالی و سوسیالیستی بنا شده است، برای جامعه مردم سالار دینی قابل تجویز است؟ برای رسیدن به پاسخ نیازمند پیروی از یک الگوی نظری تبیین گر در این عرصه هستیم. بی تردید حضرت امام خمینی از نوادر تاریخ اند که ابعاد وجودی و ویژگی های شخصیتی ایشان از هر جهت درخور توجه و تعمق است. بنابراین اندیشه های ایشان در این زمینه بهترین راهنما و الگوی عمل محسوب می گردد.

2 - اهمیت موضوع و فایده آن:

اهمیت: اهمیت پرداختن به رقابت سیاسی در اندیشه امام، مبتنی بر چند مقدمه است. نخست آنکه امام خمینی از یک سو به عنوان فقیه جامع الشرایط و عالمی وارسته و از سوی دیگر به عنوان رهبر و پایه گذار انقلاب اسلامی ایران، مورد قبول اکثریت و شاید بتوان گفت قریب به اتفاق آحاد جامعه است. دوم آنکه یک پارچه سازی گروه های اجتماعی، اصلی ترین هدف نظام سیاسی در جامعه به شمار می رود. سوم آنکه رقابت سیاسی به عنوان یکی از واقعی ترین رفتار جوامع بشری و گروه های اجتماعی تلقی می شود. بنابراین اهمیت پژوهش حاضر را می توان در تبیین مبانی رفتار سیاسی بر اساس اصول اعتقادی، الگوهای سیاسی و هنجارهای جمهوری اسلامی ایران ارزیابی نمود.

فایده: رقابت ناسالم می تواند نتایج زیانباری برای جامعه به دنبال داشته باشد، رقابت سیاسی به سبک غربی، با فرهنگ موجود در جامعه که براساس مبانی دینی شکل گرفته است، در جهت استمرار و ثبات انقلاب و جامعه، مضر می نماید. این در حالی است که تبیین رقابت سیاسی از نگاه امام خمینی، به عنوان رهبر انقلاب و یک عالم برجسته دینی، می تواند بسیاری از تضادهای موجود را رفع نموده و به میزان انسجام سیاسی و رفتاری گروه های سیاسی بی افزاید.

ج - پیشینه تحقیق:

در مجموع، در رابطه با رقابت سیاسی و اندیشه سیاسی امام خمینی، به طور جداگانه آثار متعددی نگاشته شده است که می توان به طور کلی در سه دسته تقسیم بندی نمود:

1-دسته اول منابع نظری است. نویسندگانی چون دال، پای و هانتینگتون در کتاب‌هایی مانند درک توسعه سیاسی، موج سوم دموکراسی و بحران‌ها و توالی‌ها در توسعه سیاسی جهت رقابت نهادینه در جهان سوم نسخه-هایی تجویز کرده‌اند.

رابط دال بر نهادهای سیاسی جهت رقابت تاکید می‌کند. وی دولت را در نظام‌های غربی قوی تصور کرده و تکرار سیاسی غربی در فضای جدید جهانی را تحلیل نموده است. به علاوه چنین به نظر می‌رسد که این الگو به نظر وی برای جهان غرب الگویی مطلوب ارزیابی شده است که توانسته کارایی رقابتی خود را در طول زمان نشان دهد. در عوض وی دولت را در جهان سوم ضعیف ارزیابی کرده و در تناسب با این برداشت، بر شکل-گیری نهادهای رقابت سیاسی پیش از ایجاد، فعال شدن و عمل کردن خود رقابت سیاسی تاکید ورزیده است.¹

لوسین پای عامل رقابت سیاسی را در پرتو بحران مشروعیت نظام سیاسی بررسی کرده است. علت‌یابی بروز بحران مشروعیت به وسیله پای این نتیجه را به دست داده است که می‌توان در دو سطح علت بحران مشروعیت را مشاهده کرد: سطح اول که اصلی در تمامی موارد مشترک است به خصیصه افزایشی توسعه از حیث روان-شناختی بر می‌گردد. در سطح دوم پای چهار علت را برای رخداد بحران مشروعیت برشمرده که مانع‌الجمع نیز نیستند: (1) مبانی متعارض یا ناکافی اقتدار که به فروپاشی نهادهای حکومتی می‌انجامد. (2) رقابت بیش از اندازه و نهادینه نشده (که مورد توجه ماست). (3) تفاسیر تاریخی پذیرفته نشدنی و وعده‌های ناقص که به فروپاشی رهبری یک نظام سیاسی می‌انجامد. (4) فرایندهای ناکارآمد جامعه‌پذیری. گرچه می‌توان از تمامی علل بالا به نحوی بهره برد، اما بیش از همه علت دوم با موضوع رقابت سیاسی تناسب بیشتری دارد.

اما از نظر هانتینگتون حفظ ثبات سیاسی یک نظام سیاسی جهان سومی، در گرو تشکیل احزاب سیاسی قدرتمند و متکی به حمایت نهادینه شده توده‌ای است که ترجیحاً باید پیش از گرم شدن بازار رقابت سیاسی تشکیل شده باشد. در نتیجه در این دیدگاه رقابت سیاسی نسبت به نهاد خود تقدم نداشته، بلکه متأخر از آن است. وی در پاسخ به این مسئله که چه نوع نظام حزبی مناسب‌ترین است و می‌تواند بر استحکام ثبات سیاسی بیش از پیش بی‌افزاید، به طور خلاصه معتقد است که پیش از گسترش دامنه رقابت سیاسی باید یک نظام دو حزبی یا چند

1. م.ک ساموئل هانتینگتون، درک توسعه سیاسی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، ص 51

حزبی با یک حزب مسلط ایجاد شده، استحکام یابد و رقابت سیاسی در چارچوب آن به جریان افتد. به عبارت دیگر تنها ماشین حزبی با دو مشخصه یاد شده در جهان سوم پاسخگوی حفظ ثبات نظام سیاسی است و غیر این صورت باید منتظر رویدادهای خشونت بار و بی ثبات کننده بود.

در عرصه داخلی نیز خصوصاً پس از ثبات دوره سازندگی و ورود ایران به مرحله توسعه سیاسی در باب رقابت سیاسی کتاب‌هایی به رشته تحریر درآمد و نویسندگانی به این جرگه پیوستند. کسانی مانند حسین بشریه در کتاب «گذار به دموکراسی» و نیز کتاب «موانع توسعه سیاسی» که یک از پایه‌های توسعه سیاسی را رقابت بر مبنای تکثر سیاسی و نهادینه شدن اصولی فضای رقابت سیاسی می داند. همچنین کسانی مانند علیرضا ازغندی و زهرا شجیعی بخش عمده‌ای از رقابت‌ها و منازعات سیاسی اوایل انقلاب را تحت پوشش قرار داده‌اند، به رشته تحریر درآمده است. اثر ارزشمند دیگری که در باب رقابت سیاسی به رشته تحریر درآمد کتاب «رقابت سیاسی و ثبات سیاسی» از غلامرضا خواجه سروی است. ایشان در این کتاب که در واقع رساله دکتری وی نیز می باشد، در پی دیرپاسازی نظام، توسط رقابت سیاسی کنترل شده و در چارچوب اصول موضوعه نظام سیاسی جمهوری اسلامی است. خواجه سروی در پی آن است که برای تحلیل پیوند دو مؤلفه رقابت سیاسی و ثبات سیاسی، چارچوبی ارائه دهد که در پرتو آن بتوان تأثیر ثبات سیاسی را بر رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران سنجید. نویسند برای این منظور ابتدا مفاهیم مهمی چون رقابت و ثبات سیاسی را تحلیل و بررسی نموده و در پی آن است که بنای یک چارچوب نظری بومی را بگذارد.

2- دسته دوم از آثاری که در مورد رقابت سیاسی به نگارش آمد، مقالات است. در این مورد عمده‌ترین مقالاتی که به رشته تحریر درآمد، توسطه فصل نامه مطالعات راهبردی است که در شماره 4 تابستان 1378 به بحث از رقابت سیاسی پرداخته است. در این شماره کسانی مانند اصغر افتخاری، مجتبی عطارزاده، جعفر حق پناه، بهرام اخوان کاظمی، حسین رحیمی، میرقاسم بنی هاشمی به مباحث رقابت سیاسی پرداختند.

اصغر افتخاری در مقاله «چهره متغیر امنیت داخلی: بررسی نسبت امنیت داخلی با رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران»، ضمن بررسی الگوی کلی مربوط به نحوه ارتباط امنیت داخلی با رقابت سیاسی - یعنی الگوهای تحدید گرا، تثبیت گرا و تکثر گرا - به تحلیل سیاستگذاری حکومت اسلامی طی دو دهه گذشته پرداخته است. مطابق این تحلیل به خاطر وجود شرایط ناآرام و حساس اوایل پیروزی انقلاب، امام خمینی (ره) برای صیانت از انقلاب و حکومت اسلامی از الگوی تحدید استفاده کردند. در این الگو دولت برای تأمین امنیت سعی در

محدود ساختن فعالیت‌های سیاسی و از آن جمله اصل مهم رقابت می‌نماید. علت این امر وجود رابطه معکوس بین امنیت داخلی و رقابت سیاسی است.

مجتبی عطارزاده در مقاله «دگرپذیری سیاسی و منافع ملی: جایگاه رقابت سیاسی در ایران»، پس از تأکید بر ضرورت حدود و حریم‌سازی برای رقابت سیاسی، پذیرش تکثر در جامعه را راه برون‌رفت از تنش و تضارب اجتماعی می‌داند. بر این اساس قانون باید فصل خطاب قرار گیرد و برای تحقق این امر راه کارهای؛ ترویج روحیه دگرپذیری در نظام آموزش و پرورش و اولویت قرار دادن منافع ملی را پیشنهاد می‌دهد.

جعفر حق پناه در مقاله «اپوزیسیون و امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران»، ضمن تعریف اپوزیسیون و تفکیک آن به دو طیف اپوزیسیون قانونی و برانداز، تعامل هر یک از این دو طیف بر امنیت داخلی جمهوری اسلامی ایران را به بحث و بررسی می‌کشد. نویسنده پس از بررسی نحوه شکل‌گیری و مقاطع فعالیت گروه‌های مخالف نظام و تهدیدات امنیتی آنان ظرف 20 سال گذشته، در تبیین وضعیت کنونی جامعه به این نتیجه می‌رسد که زمینه‌سازی و تمهید شرایط فعالیت اپوزیسیون قانونی می‌تواند مانع از پیدایش و شکل‌گیری اپوزیسیون معاند یا برانداز شود.

بهرام اخوان کاظمی نیز در مقاله «احزاب، ثبات سیاسی و امنیت»، در پاسخ به سؤال اینکه آیا پدیده تحزب منجر به افزایش توسعه و ثبات سیاسی و امنیت می‌شود و یا این که امنیت و وحدت ملی را دچار پریشانی و بی‌ثباتی می‌سازد؟ معتقد است، جای هیچ‌شکی نیست که تأسیس احزاب، عامل تقویت‌کننده ثبات و امنیت نظام سیاسی است، مشروط بر آن که موانع تحزب برطرف شده و با آفات و آسیب‌های محتمل، با هوشیاری تمام برخورد شود؛ زیرا تجربه تاریخی نشان می‌دهد که صرف وجود احزاب و پدیده‌های سیاسی مشابه، نشانه پویایی و نشاط سیاسی و موجد توسعه و ثبات همه جانبه و پایدار نیست و تحزب و تکثر سیاسی را زمانی می‌توان صاحب ارزشهای مذکور به شمار آورد که به تشتت و تفرق سیاسی جامعه نیانجامد.

حسین رحیمی در مقاله «نقش احزاب در توسعه سیاسی و امنیت ملی» با بیان معنا و کارکردهای حزب، به تبیین مفهوم امنیت ملی همت می‌گمارد و در نهایت تلاش می‌کند نقش احزاب را در زمینه مشارکت سیاسی، در ایجاد مشروعیت، در ایجاد وحدت و امنیت ملی، در مدیریت منازعات و در جامعه‌پذیری سیاسی به نگارش آورد. وی در نتیجه‌گیری مقاله با اشاره به نقش‌های احزاب می‌نویسد: بدین ترتیب احزاب سیاسی در شکل‌دهی و تبیین مصالح دینی و ملی تأثیری سودمند بر جای گذاشته و ضامن امنیت ملی کشور می‌گردند.

مقاله نظریه‌های تکثرگرا و گروه‌های اجتماعی از دیوید اپتر و چارلز اندرین، با ترجمه و تلخیص: میرقاسم بنی هاشمی، کوشیده است براساس ساختار اجتماعی جوامع مختلف، انواع جوامع متکثر را در سه رهیافت تکثرگرایی لیبرال، تکثرگرایی جماعتی و تکثرگرایی رادیکال به مطالعه درآورد. بر این مبنا تمرکز اصلی بحث، شناسایی انواع گروه‌های اجتماعی در جوامع متکثر و تبیین کارکرد آنها در نظام‌های سیاسی می‌باشد. همچنین تبیین منشأ و ماهیت اختلافات گروه‌های اجتماعی در جوامع متکثر و نیز فرایند دستیابی به تغییرات اجتماعی و نظم سیاسی هدف دیگر این مقاله است.

3- دسته سوم از آثار مرتبط به بحث رقابت سیاسی، مصاحبه‌های است که در شبکه‌های مجازی همچون سایت جماران به مناسبت سالگرد صدور پیام منشور برادری حضرت امام خمینی در آبان 1390 انتشار گردید. در این ویژه‌نامه از کسانی چون نجف لک‌زایی، عبدالوهاب فراتی، داود فیرحی، محمد علی ایازی، عماد افروغ مصاحبه‌ای پیرامون منشور برادری امام خمینی به عمل آمد.

نجف لک‌زایی در این مصاحبه با اشاره به شرح حدیث جنود عقل و جهل امام خمینی (ره) گفت: «از منظر امام رابطه با خدا، مسئله محوری برای انسان است که اگر این مسئله حل شود مسائل دیگر نیز حل خواهد شد». ایشان با برشمردن لایه‌های وجودی انسان به لایه عقلی، قلبی و رفتاری، می‌افزاید حضرت امام معتقد بود که برای تنظیم روابط بشر با خدا، دیگران و خود، اخلاق خیلی اهمیت دارد. ایشان در ادامه می‌گوید امام اختلافات را در یک نگاه به دو بخش مبنایی و غیر مبنایی تقسیم می‌کند «اگر فرد مبنایی انقلاب را به حراج می‌گذارد، دیگر اختلاف سازنده نیست، این را دیگر نمی‌شود اختلاف سلیقه بگذاریم». از نظر لک‌زایی منشور برادری گرچه در پاسخ به سئوالی سیاسی مطرح شد ولی نگاه امام فراتر از اختلافات سیاسی رفته است، چراکه ایشان حب نفس را که موجب اختلاف شود را در مقابل انگیزه الهی مطرح می‌کند. طبق نظر امام اگر مسئله رابطه انسان با خدا حل شود و انسان خدا را مربی خود قرار دهد، مسائل دیگر جامعه هم حل می‌شود.

عبدالوهاب فراتی در این مصاحبه گفت: «اگر یک حکومت دینی در عصر غیبت، بخواهد رقابت و رفتار سیاسی در درون خود را خصلتی دموکراتیک ببخشد، و آنرا منطبق بر یک الگوی کاملاً دینی، سازگار کند، [برای این کار] منشور برادری حضرت امام بهترین الگوست». ایشان با ذکر این که وحدت و کثرت از مفاهیمی است که بطور دقیق مورد توجه امام قرار گرفته است می‌افزاید: «وحدتی که در این منشور مد نظر حضرت امام قرار گرفته است، مبتنی بر «کثرت» یا «تکثر» است؛ به این معنا که، از نظر حضرت امام باید جناح‌ها و گروه‌های

سیاسی در مورد یکسری اصول وحدت داشته باشند، اما در «فروع» و «فروعاتی» تکرر داشته باشند. ایشان در ادامه پس از برشمردن ویژگی‌هایی برای الگوی مورد نظر امام افزود: « فکر می‌کنم که منشور، صحنه رسمی بر تقدم اخلاق بر سیاست است و اساساً امام نگرش مدرن برخی از غریبان که اخلاق را متأخر از سیاست قرار می‌دهند و گزاره‌های اخلاقی را متأثر از سیاست، قبض و بسط می‌دهند، را رد نموده و چنین نگاهی ندارد، امام می‌گوید در حکومت اسلامی هدف خداست، مقصد الله است و هر کس وارد این رقابت شود، نه رقابت اصل است و نه قدرت اصل دیگری، همه اینها فرع است؛ کسی که می‌خواهد در این رقابت شرکت نماید، باید الله بیاید و اگر هم می‌خواهد اختلاف کند، باید الله اختلاف کند، خروج از این مدار اتلاف عمر است و ضایع کردن حکومت».

داود فیرحی نیز در این مصاحبه به بیان چند نکته از منشور برادر می‌پردازد: 1- در واقع امام در مقابل برداشت آقای انصاری می‌فرماید اصلاً باید اختلاف باشد، دلیلش هم برمی‌گردد به دو چیز، یکی ماهیت اجتهاد شیعه، دوم ماهیت امر سیاسی، که ذاتاً اختلاف برانگیز است، یعنی از جمله موضوعاتی که به لحاظ موضوعی و شناخت موضوع، هر چقدر که گفتگو صورت بگیرد، سرانجام نمی‌توانیم انتظار داشت که به یک نقطه نظر واحدی رسید. 2- نمی‌توان هیچ اختلافی را تعریف یا مدیریت کرد، مگر اینکه مبنای مشترکی داشته باشد، و به نظر امام این مبنای مشترک وجود دارد و همیشه هم باید آن را حفظ و صیانت کرد. بر اساس این مبانی مشترک، اجتهاداتی شکل می‌گیرد که هر کدام به خاطر روشی که دارد، معتبر و حجت است و کسی نمی‌تواند نظر دیگری را بر نظر خودش، در حوزه اجتهادی خود ترجیح بدهد، به این ترتیب اختلافات پیدا خواهد شد 3- استفاده روش شناختی که می‌توان از این پیام امام کرد این است که برای رفع اختلاف و ایجاد اشتراک باید مبنا را بزرگ فرض کرد. 4- تاکید امام بر وحدت، خود به معنای پذیرش ذات اختلافی قدرت است؛ یعنی ایشان منطق قدرت را می‌پذیرد که بخشی از این منطق قدرت یک نوع اختلاف و تکرر و حتی بعضی مواقع تعارض و تداخل قوا است. اصلاً وحدت به معنی یکپارچگی نیست، وحدت به معنی انسجام است، به معنی پذیرفتن مبناهای مشترک است. بر اساس همین مبنا است که می‌توان مکانیسم‌هایی مثل احزاب و جریان‌های سیاسی را مدیریت کرد.

محمد علی ایازی پس تبیین «اختلاف» در قرآن می‌گوید: «شرط اخلاقی این نامه [منشور برادی] این است که اولاً ما باید این اختلاف را به رسمیت بشناسیم و ثانیاً همانطور که برای خودمان حقوقی از نظر بحث و علم قائل هستیم برای آن فرد مقابل هم قائل باشیم. سوم اینکه ما اگر تابع فرهنگ قرآنیم، قرآن مشی برای این عقاید

گونگون را تعیین کرده و گفته است نوع گفتگوش باید اینطور باشد، پرخاشگری، تهمت زدن، تکفیر کردن، اصلاً در فرهنگ قرآنی نیست».

عماد افروغ نیز در این مصاحبه ابتدا به تبیین مفهوم وحدت می پردازد و می گوید: «ما وحدتی را مقبول می دانیم که مبتنی بر کثرت باشد یعنی در عین کثرت مورد توجه باشد، به همین دلیل است که در منشور برادری می بینید که امام اصرار دارند گروهی، گروه دیگر را که در ذیل انقلاب اسلامی و التزام به اسلام فعالیت می کند حذف نکنند. و معتقدند که این نگرش مبتنی بر حذف، در واقع آسیب به انقلاب است». ایشان در ادامه با تاکید بر توجه به گفتمان وحدت در عین کثرت، قانون اساسی را مهم ترین سندی می داند که به طور عینی بر این گفتمان تاکید دارد. ایشان در ادامه می افزاید: «تا زمانی که گروه‌ها ملتزم به آرمان‌های انقلاب اسلامی و شعار نه شرقی و نه غرب هستند باید میدان داشته باشند و گروهی گروه دیگر را حذف نکنند».

در باب اندیشه سیاسی امام خمینی و زندگی با برکت ایشان نیز آثار متعددی به نگارش آمد که هیچ کدام به طور خاص به جنبه رقابت سیاسی در اندیشه امام نپرداختند. مهم ترین و مبسوط ترین تحقیق در اندیشه سیاسی امام خمینی به طور جداگانه از کاظم قاضی زاده و محمدحسین جمشیدی است که اندیشه امام در حوزه‌های مختلف را به بحث نشسته به طور اجمالی و گذرا به موضوع رقابت در اندیشه امام اشاره می نمایند.

تفاوت عمده پژوهش حاضر با پژوهش‌های صورت گرفته آن است که این پژوهش به طور تخصصی به رقابت در اندیشه امام خمینی می پردازد. گرچه لایه‌هایی از بحث به طور اجمال در مصاحبه‌های فوق الذکر، خصوصاً در مصاحبه فراتی و افروغ مطرح شده است اما این رساله علاوه بر بسط محورهای یاد شده، با اضافه و تکمیل کردن برخی دیگر از محورهای مورد اشاره به طور تخصصی و تفصیلی وارد بحث شده است. رساله حاضر در پی آن است که با بازخوانی از بیانات و فرمایشات امام و با لحاظ قرار دادن شرایط زمانی متفاوت قبل و بعد انقلاب و خصوصاً دوره گذار ابتدای انقلاب و دوره استقرار نظام اسلامی، مفهوم رقابت در اندیشه امام را که می تواند الگوی مناسب برای جامعه انقلابی ما بشمار آید را ارائه نماید.

د- اهداف تحقیق:

هدف علمی پژوهش حاضر، دستیابی به دیدگاهی شفاف و روشن از اندیشه امام خمینی (ره) در مورد رقابت سیاسی سالم است. موضوعی که می تواند از یک سو نیاز و سئوالات موجود در سطح جامعه را مرتفع سازد و از سوی دیگر با ارائه الگویی بی بدیل در راستای احیای ارزش‌های دینی کارساز گردد. تبیین ابعاد نظری امام به

عنوان عالم دینی و رهبر انقلاب که مورد پذیرش عامه مردم و نخبگان جامعه است می توان در رفع تضاد موجود بین رقابت سیاسی به سبک غربی با فرهنگ دینی را مرتفع ساخته و چالش های فراروی انتخابات را از بین ببرد.

ه- سوالات (اصلی و فرعی) تحقیق:

الگو یا مدل امام خمینی درباره رقابت سیاسی چیست؟ و بر چه اصول و مبانی استوار است؟
سوالات فرعی: این سؤال مهم را وقتی می توان پاسخ داد که آن را به پرسش های فرعی تجزیه کنیم. به این ترتیب سوالات فرعی ما عبارتند از:

1. رقابت سیاسی چیست؟ و از چه مولفه ها و مختصاتی برخوردار است؟

2. الگوها و شاخص های رقابت سیاسی چیست؟

و- فرضیه های تحقیق:

فرضیه اصلی: امام خمینی ضمن پذیرش اصل رقابت سیاسی در ذیل حکومت دینی، الگوی وحدت در اصول و کثرت در فروع را الگوی دینی رقابت می داند. رقابت سیاسی در این الگو برخلاف الگوهای دولت های سکولار، مبتنی بر قواعد و مختصاتی است که باید در چارچوب اصولی چون اسلام، جمهوری، استقلال، آزادی، حفظ نظام و منافع مردم صورت گیرد.

فرضیه رقیب: رقابت سیاسی در اندیشه امام عامل شکننده وحدت جامعه و تفرقه امت اسلامی است که پایه های ثبات انقلاب اسلامی را درهم می شکند.

ز- چارچوب نظری تحقیق :

چارچوب نظری این تحقیق برای تحلیل اندیشه امام در باب رقابت سیاسی، در واقع بهره گیری و تطبیق یکی از الگوهای رقابت سیاسی به نام «رقابت در...» (competition in...)، است. این الگو بر چند فرض اولیه و مبنایی استوار است که زیرساخت های آن را شکل می دهند:

اول، نظام سیاسی منظور نظر در این الگو مشروع و مقبول است و با خواست مردم روی کار آمده است.

دوم، محتوای قانون اساسی این نظام سیاسی، انعکاس خواست قلبی مردمی است که برپایی آن رژیم را موجب شده‌اند.

سوم، پایه‌هایی این رژیم به نظر مردم عقلایی و منطقی است به گونه‌ای که تغییر آن‌ها نامطلوب قلمداد می‌گردد. چهارم، اداره امور کشور در این رژیم به اتکای آرای عمومی است که این خود بیانگر تاثیر واقعی رقابت سیاسی بر سیاست‌سازی، سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌ها در این رژیم است.

پنجم، لزوم بقای چنین نظام سیاسی مطلوبی در ذهن همه نیروهای جامعه سیاسی مسلم است و هیچ‌گونه بن‌بستی در راه ابقای نظام سیاسی وجود ندارد و خود قانون اساسی راه‌های ابقای نظام را به نحو کلی ترسیم نموده است. ششم، حدود رقابت و مشارکت سیاسی مشخص شده و بر آن توافق کلی وجود دارد.

در این الگو برای رقابت سیاسی حد و مرزی معنی شده که بازیگران سیاسی در درون آن به رقابت می‌پردازند و حق تجاوز به ورای آن را ندارند. حدود مشخص شده چارچوب نظام را شکل داده و لذا رقابت در فضای این چارچوب اجازه داده می‌شود. در این الگو شاهد شکل‌گیری تکثر سیاسی متوازن هستیم که در عین پراکندگی کانون‌های اثرگذار، در نهایت در درون بستری واحد قرار دارند و با یکدیگر پیوند دارند. در این جا اگرچه اصل تکثر پذیرفته شده است، اما آن را چارچوبی از ارزش‌ها و منافع تحدید می‌نماید تا انتظام‌بخش باشد. بر همین اساس از این نوع تکثر سیاسی به مایه ثبات سیاسی و سوپاپ اطمینان یاد می‌کنند که می‌تواند به فروکش کردن رفتارهای خشونت‌آمیز و حفظ انتظام در جامعه منتهی شود.

م- پیش فرض‌های تحقیق:

1. رقابت سیاسی در هر الگویی از نظام‌های دموکراتیک امری ضروری است و حضرت امام نیز آن را به عنوان بخشی از این ساختار پذیرفته است.
2. رقابت سیاسی در درون حکومت دینی مبتنی بر اصول خاصی است که تنها در آن چارچوب رقابت سیاسی مشروعیت می‌یابد.

ح - روش انجام تحقیق:

روش تحقیق این پژوهش تحلیلی- توصیفی می باشد. در تدوین این اثر از منابع کتابخانه‌ای اولیه استفاده خواهد شد. لازم به ذکر است مهم‌ترین منبع مورد استفاده برای این پژوهش، بیانات امام مندرج در صحیفه امام (ره) می باشد.

ل- سازمان دهی تحقیق:

رساله حاضر از چکیده و یک مقدمه و سه فصل و یک نتیجه‌گیری و فهرست منابع تشکیل شده است. مقدمه پژوهش دربرگیرنده کلیات روشی شامل بیان مسئله، ضرورت و اهمیت تحقیق، سابقه تحقیق، سؤال اصلی و فرعی تحقیق، مبانی نظری و پیش فرض‌های تحقیق توضیح داده شده است. در فصل اول رساله به بررسی رابطه مشارکت سیاسی و رقابت سیاسی و نیز مفهوم مشارکت سیاسی و مفهوم رقابت سیاسی از لحاظ لغوی و اصطلاحی پرداخته شد که در بخش مفهوم رقابت سیاسی به تحول تاریخی و بسترهای نظری و نیز مولفه‌های مبنایی آن اشاره شده است. در فصل سوم تلاش شده است تا الزامات و الگوهای رقابت سیاسی تبیین شود. در بخش الزامات رقابت سیاسی به وجود نهادهای رقابت سیاسی، آزادی‌های سیاسی و مدنی، انتخابات آزاد، رسانه‌های مستقل و آزاد و فرهنگ سیاسی مشارکتی اشاره شده است و در بخش الگوهای رقابت سیاسی پس از ارائه تصویری از الگوهای مختلف از رقابت سیاسی، به سه الگوی تجویز دال، پای و هانتینگتون برای جوامع جهان سوم نیز اشاره شده است. در فصل سوم پس از آوردن عین پیام امام خمینی، معروف به منشور برادری، تلاش شده است تا تحلیلی ساختاری و مفهومی از آن صورت گیرد. در این فصل پس از بیان نکات برجسته امام در باب رقابت سیاسی کوشش شد تا اصول رقابت سیاسی در اندیشه امام بیان گردد. در پایان در بخش جمع بندی و نتیجه‌گیری به سؤال اصلی این پژوهش بازگشته و فرضیه اصلی بررسی می شود. در آخر نیز فهرست منابع رساله ارائه خواهد شد.

